SÖZ VARLIĞINI GELİŞTİRMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖNERİSİ: BİR KARİKATÜR, BİR RESİM

Duygu Kıvrak*

ÖZ

"Bir Karikatür, Bir Resim" adlı etkinlik aracılığıyla öğrencilerin atasözlerini ve deyimleri daha iyi bir şekilde anlamlandırabilmelerini, karikatürler ve resimlerle onların görsel zekâsına hitap edilerek öğrendiklerinin hafızalarında kalıcı olmasını ve atasözlerini, deyimleri günlük hayatlarıyla ilişkilendirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Etkinlik, öğrencilere atasözü ve deyim hakkında temel bilgiler, atasözü ve deyim arasındaki farklar verildikten sonra yapılmıştır. Yedişer kişilik altı grup oluşturulmuş, gruplar küpün yüzeyinde bulunan 'karikatür' veya 'resim' yazılarından küpü masaya atmaları sonucunda üst tarafa gelen yazıya göre karikatür veya resimden atasözü veya deyim tahmininde bulunmuş, buna göre en kısa sürede doğru cevap veren grup birinci olmuştur. Yarışma sonunda, bulunan altı tane atasözü veya deyimin anlamı sınıfça tartışılarak bulunmuştur. Öğretmen, en son kısa öyküler okumuş ve okunan olay için, yarışmada buldukları atasözü veya deyimlerden hangisini kullanmanın uygun olacağını sormuştur. Böylece öğrencilerin atasözü veya deyimleri günlük hayatla ilişkilendirmeleri sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkçe eğitimi, söz varlığı, atasözü, deyim, karikatür, resim.

ACTIVITY SUGGESTION FOR IMPROVING THE VOCABULARY: ONE CARICATURE, ONE PAINTING

ABSTRACT

"One Caricature, One Painting" activity aimed that students can make sense of proverbs and idioms better, that the things they learned should be permanent in their memory by addressing to their visual intelligence with caricatures and paintings, and that they should associate proverbs and idioms with their daily life. The activity was implemented after students learned proverbs and idioms and the difference between them. Students formed groups of six, rolled a die with picture or caricature faces, and guessed a proverb or idiom based on the rolled face. The group with the correct answer won the game. The game involved a class discussion about the meaning of six proverbs or idioms. Towards the end of the lesson the teacher read short stories to the class and the students guessed which proverb or idiom would fit the story. This activity helped students connect the idioms and provers with real life.

Keywords: Turkish education, vocabulary, proverb, idiom, caricature, painting.

Makale Hakkında:
Gönderim Tarihi: 13.04.2016
Kabul Tarihi: 13.10.2016
Elektronik Yayın Tarihi: 24.11.2016

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, duygu.kivrak09@outlook.com

GİRİŞ

Aksan'a göre (2015) *"bir dilin sözvarlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz"* (s.15) Söz varlığı; sözcük hazinesi, söz hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, söz dağarcığı, kelime serveti, vokabüler gibi terimlerle de ifade edilebilmektedir.

Aksoy (1995), atasözünü; *"atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler"* (s.37) olarak tanımlamaktadır. Atasözleri, topluma özgü olan, o toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü, anlatım gücünü ve yaşam biçimini yansıtan sözlerdir. Bu sözler, deyimlerde olduğu gibi aynı dilin değişik lehçelerinde yaşamını sürdürerek bir ulusun, değişik lehçeleriyle birlikte aynı dilin öz malı olduğunu göstermektedir (Aksan, 2015). Atasözleri, bir yandan Türk'ün bilgeliğini, zengin düşünce ve ruh dünyasının ürünlerini, karşılaşılan farklı durum ve olaylardan varılan yargıları dile getirmedeki başarısını yansıtmakta, etkileyici, kolay hatırlanan anlatım biçimleriyle dikkati çekmektedir (Aksan, 1993).

Deyim; belli bir kavramı, belli bir duygu veya durumu ifade etmek amacıyla birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür (Aksan, 1995). Aksan'a göre (2015) deyimler, *"dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir. Her dilde deyimler belli bir durumu, oluşumu, insanların tutum ve davranışlarını, fiziksel ve ruhsal niteliklerini, kendi anlamları dışında kullanılan birkaç sözcükten oluşan birimlerle dile getirir. Atasözlerindeki gibi bir yargı bildirmez, çeşitli benzetme ve aktarmalarla, güçlü bir anlatımla betimlemeye giderler"* (s.39, 182). Deyimler, bir dilin anlatım yollarını, o dilin konuşucusu olan toplumun geçmişini, yaşam tarzını, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini belirten önemli ipuçları sağlarlar (Aksan, 1995).

Sözcükler, dilin yapı taşlarıdır denilebilir. Her bir sözcük bir ya da birçok anlam demektir. Bu sebeple sözcük varlığının zenginliği aynı zamanda duygu ve düşüncenin zenginliği demektir. Zengin duygu ve düşünceyi anlamak ya da ifade etmek için de zengin bir söz varlığı gerekir. Dilin temel becerilerinin anlama ve anlatma olduğu düşünüldüğünde söz varlığının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde bu konuda yapılmış benzer çalışmalar olduğu görülmüştür. Canan Güney Mürsel'in (2009), "Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Karikatürün Etkisi" adlı çalışmasında, atasözü ve deyim öğretiminin karikatürlerle desteklenerek yapıldığı deney grubunda, grup lehine anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Havva Yaman'ın (2010) "Bir Öğretim Aracı Olarak Karikatür: Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir Araştırma"sının sonucunda karikatürlerle yapılan öğretimin geleneksel yönteme göre öğrencilerin Türkçe dil bilgisi başarısını artırdığı belirlenmiştir. 2014 yılında Varışoğlu, Şeref, Gedik ve Yılmaz'ın yapmış oldukları "Deyim ve Atasözlerinin Öğretilmesinde Görsel Bir Araç Olarak Karikatürlerin Başarıya Etkisi" adlı çalışmanın sonucunda atasözleri ve deyimlerin öğretiminde karikatürlerle öğretim tekniğinin, mevcut öğretim programı yaklaşımlarına göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (MEB, 2005) Türkçe Dersinin Genel Amaçları arasında "okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri" (s.4) gibi ifadelerin bulunması söz varlığının dil eğitimi içerisinde ne kadar önemli bir yeri olduğunu göstermektedir (Çeçen, 2007).

Bir dilin söz varlığına, o dili konuşan toplumun geçmişi, maddi ve manevi kültürü, inançları, hayatı algılayış biçimleri, bireylerin birbirleriyle iletişim şekilleri gibi birçok değer sinmiştir. Bireysel olarak kişinin düşünce ufkunu ve iletişim becerilerini geliştirmesi

açısından, toplumsal bağlamda toplumdaki maddi ve manevi kültürünü aktarmak bakımından söz varlığı eğitimi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (İpek Eğilmez, 2010).

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (MEB, 2006) atasözü ve deyimlerle ilgili yer alan kazanımlar şunlardır:

Öğrenme Alanı: Okuma

Söz varlığını zenginleştirme

1. Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

Öğrenme Alanı: Yazma

Planlı yazma

1. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

1. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Öğrenme Alanı: Dinleme/İzleme

Söz varlığını zenginleştirme

1.Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

Öğrenme Alanı: Konuşma

Hazırlıklı konuşmalar yapma

1. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın (MEB, 2015) yenilenmiş son hâlindeki atasözü ve deyimlerle ilgili kazanımlar şunlardır:

Öğrenme Alanı: Okuma

Söz varlığı

1. Anlamını bilmediği sözcükleri ve sözcük gruplarını öğrenir.

2. Anlamını bilmediği sözcük ve sözcük gruplarının anlamını belirler.

3. Okuduğu metindeki sözcük ve sözcük gruplarının cümle içinde kazandığı anlamı fark eder.

4. Kelime ve kavramların farklı anlamlarını öğrenir ve bunları bağlama uygun şekilde kullanır.

5. İmge olarak kullanılan sözcüklerin veya deyimlerin metinde kullanılan anlamlarını belirler.

Öğrenme Alanı: Yazma

1. İçeriğe uygun atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.

Atasözlerinin ve deyimlerin kalıcı bir şekilde öğretilebilmesi için öğrencilerin görsel zekâlarına da hitap edilmesi, biraz daha somut yaşantılar geçirmeleri gerekmektedir. Anlamlarının yanında günlük hayatta hangi durumlarda bunları kullanacaklarının öğretilmesine ihtiyaç vardır. "Bir Karikatür, Bir Resim" etkinliğinin amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1. Öğrencilere atasözlerini ve deyimleri, resim ve karikatürler yardımıyla tahmin ettirmek,
2. Öğrencilerin görsel zekâlarına hitap ederek öğrendiklerinin daha kolay hatırlanmasını sağlamak,
3. Öğrencilerin ipuçlarından, resimlerden ve karikatürlerden hareketle atasözlerinin ve deyimlerin anlamlarına ulaşmalarını sağlamak,
4. Öğrencilerin atasözlerini ve deyimleri günlük hayatla ilişkilendirmesini sağlamak,
5. Öğrencilere hangi durumda hangi atasözünü kullanacakları konusunda yol göstermek
6. Öğrencilerin grupla çalışma, işbirliği yapma becerisinin gelişmesini sağlamak,
7. Dersi sıkıcılıktan kurtarıp eğlenceli hâle getirmek.

ETKİNLİĞİN UYGULANMASI

Açıklamalar: Bu çalışma, 2015-2016 eğitim öğretim yılında, Muğla'da bulunan bir ortaokulun altıncı sınıfında öğrenim gören 42 öğrenci ile yapılmıştır. "Bir Karikatür, Bir Resim" adlı bu etkinlik, öğrencilere atasözü ve deyim hakkında temel bilgiler, atasözü ve deyim arasındaki farklar verildikten sonra uygulanmıştır. Teorik bilgiye dayalı atasözü ve

deyim öğretimine bir seçenek olabilecek bu etkinlikle öğrencilerin, öğrenirken eğlenme, işbirliği yapabilme, tahmin etme, zamanı kullanabilme becerilerini de geliştirme imkânına sahip olacakları düşünülmektedir.

Etkinliğe hazırlık: Yedişer kişilik altı grup oluşturulur. Öğretmen tarafından önceden hazırlanan kartondan küpün üç yüzeyinde 'karikatür', bunlara karşılık gelen diğer üç yüzeyde de 'resim' yazmaktadır. Her gruptan bir kişi bu küpü sırasına atar ve küpte yukarıya bakan taraftaki karikatür veya resim yazısına göre grup üyeleri karikatürden veya resimden atasözünü veya deyimi tahmin etmeye çalışır. Gruplar, atasözünü veya deyimi bulduktan sonra bulduklarını, öğretmen tarafından sınıfa hediye edilmiş olan atasözü ve deyim ağaçlarından uygun olanına yazar.

Fotoğraf 1. *Küp*

Fotoğraf 2. *Deyim Ağacı*

Fotoğraf 3. *Atasözü Ağacı*

Gruplara oyunun kuralları anlatılır:

1. Her grubun üç dakika süresi vardır. Kronometre ile süre tutularak öğrenciler zamana karşı da yarıştırılacak ve gruplar zaman bakımından da karşılaştırılacaktır.
2. Grup üç dakika içinde tahminde bulunamazsa sıra diğer gruba geçer.
3. Grup tahminde edemezse pas deme hakkına sahiptir.
4. Sırası gelen gruba dışarıdan kopya veren grup, sırası geldiğinde doğru tahminde bulunsa bile puan alamayacaktır.
5. Gruplar önce karikatür veya resimde anlatılan deyimi ya da atasözünü tahmin edecek, sonra da bulduğunun atasözü mü deyim mi olduğunu bilmeye çalışacaktır.
6. Yarışma sonunda doğru tahminde bulunan gruplar süre bakımından karşılaştırılacaktır. En kısa sürede doğru cevap veren grup birinci olacaktır.
7. Birinci olan grup üyelerine sürpriz hediyeler verilecektir.

Öğretmen, örnek olması için "gözüne kestirmek" deyiminin resmini öğrencilere gösterir ve bunun yarışmaya dâhil olmadığını söyleyerek öğrencilerden parmak kaldırarak tahminde bulunmalarını ister.

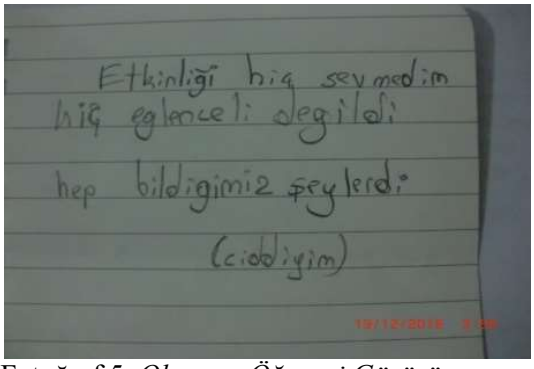
Fotoğraf 4. *"Gözüne Kestirmek" Deyimini Anlatan Resim*

Öğrencilere, resimde anlatılan olayın ne olduğunu sorar. Öğrencilerden, resimden anahtar sözcükler çıkarmalarını ister. "Göz, adam, saç, kesmek" sözcüklerini öğrencilere buldurmaya çalışır. Bunlardan hareketle gözün kesme eylemini yaptığını bulmaya çalışır ve bunu iki sözcük kullanarak öbekleştirmelerini ister ve onlara "gözüne kestirmek" deyimini buldurmak için ipuçları verir. Öğrenciler bu deyimi tahmin ettikten sonra yarışma başlar.

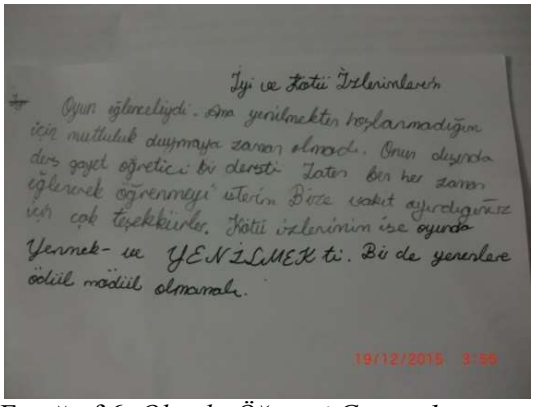
Uygulama: İlk gruptan biri küpü sıraya atar ve grup üyeleri karikatür ya da resimden hareketle atasözünü veya deyimi üç dakika içinde tahmin etmeye çalışır. Tahmin ettikten sonra bulduklarının atasözü mü yoksa deyim mi olduğunu da söylerler ve onu atasözü veya deyim ağacına yazarlar. Grup üç dakika içinde doğru cevabı bulamazsa sıra diğer gruba geçer. Bu şekilde altı grup üçer dakikada tahminde bulunur ve yarışma sona erer. Yarışma sonunda bulunan altı tane atasözü veya deyimin anlamı sınıfça tartışılarak bulunur. Öğretmen, en son kısa öyküler okur ve okunan olay için, yarışmada buldukları atasözü veya deyimlerden hangisini kullanmanın uygun olacağını sorar. Böylece öğrencilerin atasözü veya deyimleri günlük hayatla ilişkilendirmeleri sağlanmış olur.

Değerlendirme: Bu etkinlikte, atasözü ve deyimlerle ilgili ön bilgisi olan öğrenciler, atasözü ve deyimleri anlatan resim ve karikatürlerle karşılaştılar. Bunlar yardımıyla anlatılan atasözü ve deyimleri en kısa sürede tahmin etmeye çalıştılar. Böylece zihinlerinde atasözü ve deyimlerle ilgili görüntüler oluştu. Yarışma sonucunda on iki saniyede "Su içene yılan bile dokunmaz." atasözünü tahmin edebilen üçüncü grubun üyeleri öğretmenden sürpriz hediyeler kazandı. Yarışmadan sonra grupların resimleri ve karikatürleri tüm sınıfa gösterildi ve ipuçları verilerek anlamları bulundu. En son öğretmen tarafından iki öykü okundu ve öğrenciler, okunan öyküler için kullanılabilecek atasözlerini buldu.

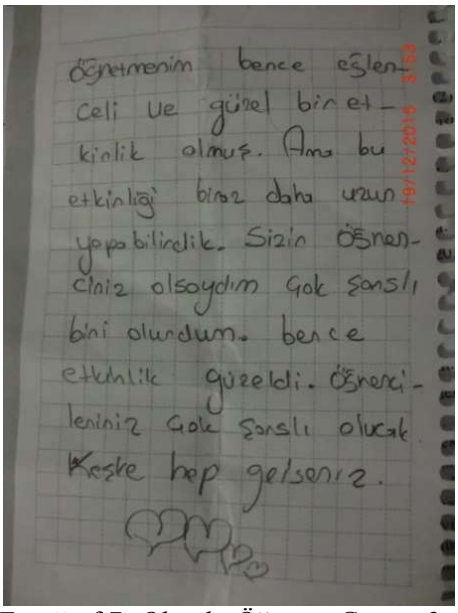
Etkinliğin başında öğrenciler çok heyecanlandı. Grup üyeleri yarışma esnasında karikatürün ve resmin gösterilmesi için sabırsızlandı. Öğrencilerin hevesli oldukları ve çok eğlendikleri gözlendi. Etkinlik sonunda öğrencilerden etkinliği ve dersi değerlendiren yazılar yazmaları istendi. Bu yazılardan sadece iki tanesi olumsuz, diğerleri olumluydu. Öğrenciler genel olarak etkinliği beğendiklerini, eğlendiklerini ve yarışmanın daha uzun sürmesini istediklerini ifade etti.

Fotoğraf 5. *Olumsuz Öğrenci Görüşü*

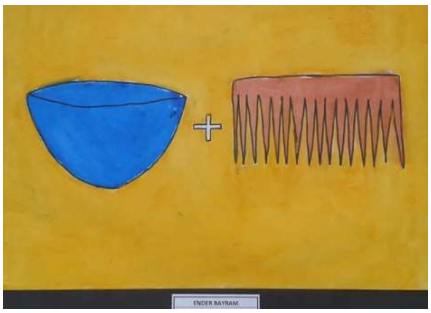
Fotoğraf 6. *Olumlu Öğrenci Görüşü1*

Fotoğraf 7. *Olumlu Öğrenci Görüşü2*

Öğrenciler atasözü ve deyimlerin anlamlarını tahmin ederken sözcüklere bazen gerçek anlamıyla yaklaştı ve zorlandı. Bu durum, somut işlemler döneminden tam olarak çıkamadıklarından kaynaklanmış olabilir. Bu yüzden etkinlik 7. ve 8. sınıflarda daha kolay uygulanabilir.

Sınıf 42 kişi olduğundan gruplar kalabalıktı. Her grubun sadece 1 hakkı bulunuyordu. Etkinliğin kalabalık sınıflarda uygulanması bu açıdan bir sınırlılıktır. Etkinlik iki ders saati uygulanırsa ve yarışma 2-3 tur ilerlerse daha çok verim alınabilir. Etkinlik sonunda öğrencilerden farklı atasözü ve deyimleri anlatan resimler yapmaları, karikatürler çizmeleri istenebilir.

Fotoğraf 8. *İlk Gruba Verilen Resim:Tası Tarağı Toplamak*

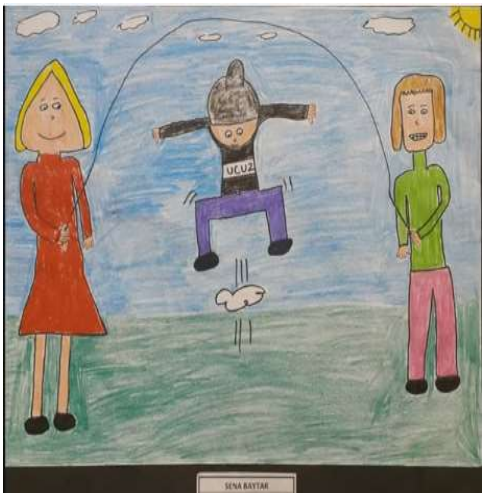
Fotoğraf 9. *2. Gruba Verilen Karikatür: Bindiği Dalı Kesmek*

Fotoğraf 10. *3. Gruba Verilen Karikatür: Su İçene Yılan Bile Dokunmaz*

Fotoğraf 11. *4. Gruba Verilen Karikatür: Doğru Söyleyeni Dokuz Köyden Kovarlar*

Fotoğraf 12. *5. Gruba Verilen Resim: Ucuz Atlatmak Deyimi*

Fotoğraf 13. *6. Gruba Verilen Resim: Ateşle Oynamak*

Öğretmen tarafından uygun olan atasözünü veya deyimi söylemeleri için öğrencilere ders sonunda okunan kısa öyküler:

1. Bir adam ve karısı varmış. Kadın, alışveriş yapmayı çok seviyormuş. Bir gün çok abartmış ve tüm maaşını bir günde harcamış. Ay sonunda faturaları ödeyememişler. Adam karısının yaptığını öğrenince ona ne diyebilir? ("Ayağını yorganına göre uzat." atasözü)

2. Sanattan çok iyi anlayan, Cemil adında bir genç vardır. Cemil, bir cumartesi günü en yakın arkadaşı Hasan'la birlikte resim sergisine gider. Hasan'ın sanatla uzaktan yakından alakası yoktur. Sergiyi gezerken Cemil, Hasan'a resimlerin onu bambaşka dünyalara götürdüğünü söyler. Hasan ise resimlere boş boş bakmaktadır. Cemil bu bakışları fark edince Hasan'a ne diyebilir? ("Eşek hoşaftan ne anlar, suyunu içer tanesini bırakır." atasözü)

Fotoğraf 14. *Kısa Öyküler Okunduktan Öğrencilerin Parmak Kaldırması*

Fotoğraf 15. *Atasözü ve Deyimlerin Öğrenciler Tarafından Ağaçlara Yerleştirilmesi*

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu etkinliğin, öğrenciler tarafından genel olarak eğlenceli bulunduğu ve dersi zevkli hâle getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yarışmanın oluşturduğu rekabetin, öğrencileri atasözü ve deyimleri araştırmaya teşvik edeceği öngörülmektedir. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre şu önerilerde bulunulabilir:

1. Bu çalışmada, etkinlikte kullanılan atasözleri ve deyimlerle ilgili öğretmen tarafından oluşturulmuş iki öykü örneği öğrencilere sunulmuştur. Atasözü ve deyim havuzları oluşturularak öğrencilerin de atasözleri ve deyimlerle ilgili kısa öyküler yazmaları istenebilir. Öğrenci yazıları değerlendirilerek sözcük öğretiminin temel bir

amacı olarak atasözü ve deyimlerin öğretiminin öğrencilerin bu atasözleri ve deyimleri metin içerisinde anlamlı bir biçimde kullanıp kullanamadıklarına bakılabilir.

2. Haftanın bir ders saatinde öğrencilerden atasözü ve deyim havuzundan atasözü veya deyim çekmeleri, seçilen atasözü ve deyimle ilgili olarak başlarından geçen bir olayı anlatmaları veya bir olay kurgulamaları istenebilir. Böylece atasözü ve deyimlerin hem günlük hayatla hem de konuşma becerisinin gelişimiyle ilişkilendirilmesi sağlanabilir.

3. Etkinliklerin temel şablonları öğrencilere verilerek atasözleri ve deyimler sözlüklerinden faydalanarak öğrencilerin birebir ya da grup çalışması şeklinde etkinlik oluşturmalarına yönelik (tasarlamaları) çalışmalar yapılabilir.

4. Etkinliklerdeki atasözleri ve deyimlerin öğrenciler tarafından diyaloglar halinde düzenlenmeleri ve bu diyalogların öğrenciler tarafından sahnelenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

5. Öğrencilerden, derste işlenen her metinden önce veya sonra metnin konusuyla ilgili atasözü ve deyim araştırmaları, bunları kavram haritası vb. şekillerde görsel sunu olarak hazırlayıp sınıfla paylaşmaları istenebilir.

6. Karikatür ve resimler sadece atasözü ve deyim konusunda değil, Türkçenin farklı konularında; Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri gibi farklı derslerde de kullanılabilir.

KAYNAKLAR

Aksan, D. (1993). *Türkçenin gücü.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, D. (2015). *Türkçenin sözvarlığı.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksoy, Ö. A. (1995). *Atasözleri ve deyimler Sözlüğü 1 - Atasözleri sözlüğü.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Çeçen, M. A. (2007). Kelime hazinesinin geliştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar. *Journal of Turkish Linguistics, 1 (1),* 116-137.

Güney Mürsel, C. (2009). *Deyim ve atasözlerinin öğretiminde karikatürün etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İpek Eğilmez, N. (2010). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarına aktarımı*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar).* Ankara: Devlet Kitapları Genel Müdürlüğü.

MEB (2015). *Türkçe dersi öğretim programı (1-8 Sınıf).* Ankara: Devlet Kitapları Genel Müdürlüğü.

Varışoğlu, B., Şeref, İ., Gedik, M., & Yılmaz, İ. (2014). Deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde görsel bir araç olarak karikatürlerin başarıya etkisi. *Karadeniz Araştırmaları,* 41*, 226-242.*

Yaman, H. (2010). Bir öğretim aracı olarak karikatür: Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10 (2), 1215-1242.*